

LUND UNIVERSITY

Att handla mjölk

Jönsson, Håkan

Published in:
Sånt vi bara gör

2019

Document Version:
Manuskriptversion, referentgranskad och korrigerad (även kallat post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Jönsson, H. (2019). Att handla mjölk. I J. Nilsson, S. Nylund Skog, & F. Skott (Red.), *Sånt vi bara gör* (s. 115-117). Carlsson Bokförlag.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Publicerad i:

Nilsson, J., Nylund Skog, S. & Skott, F. (red.) 2019. *Sånt vi bara gör*. Stockholm: Carlssons

Håkan Jönsson - Att handla mjölk

Att gå till affären och handla mjölk tillhörde för mig och mina generationskamrater uppväxta i Sverige på 1970- och 1980-talen det mest triviala man kunde ägna sig åt. Strax efter att pottråningen avslutats inleddes nästa fas i vuxenblivandet, vilken bestod i att själv gå till närmaste butik och handla mjölk. Medan föräldrarna hade skickats till särskilda mjölkaffärer, med eller utan egen spann, gick jag och mina kamrater istället till snabbköp eller närbutiker. Men mjölk skulle vi handla.

Att sysslan kunde bli så trivial och utföras i späda år, hade flera orsaker. Konsumtionen av mjölk var hög, 1976 konsumerades drygt 160 liter per person och år. Få hushåll hade så stora kylskåp att veckohandlingen kunde täcka hela behovet. Dessutom var det enkelt att handla. Hittade man bara till mejeridisken fanns det inte så många val. Standardmjölk kallades för "vanlig mjölk" och det var vanligen den som avsågs för den som fick uppmaningen att handla mjölk. Skummjölk var förvisso ett alternativ, liksom lättmjölken, som lanserats 1969. Men så länge man inte var färgblind var det svårt att göra fel, eftersom de olika fetthalterna hade försetts med var sin distinkt kulör.

Med mjölken som redskap fick vi barn lära oss att handskas med pengar och på egen hand utföra hushållssysslor. I bästa fall utgick ersättning i form av tillstånd att köpa något gott för växelpengarna. Barndomens erfarenheter av mjölkhandlande som trivial syssla blev emellertid successivt utmanad. Till en början var det bara vid förflyttningar mellan olika regioner i Sverige som det kunde uppstå problem. I Arlaregionerna var standardmjölkens förpackningar röda, medan det hos Skånemejerier istället var lättmjölken som hade röd förpackning. Norrmejerier ökade förvirringen genom att låta mellanmjölken, som lanserades i mitten av 1980-talet, få röd färg. Denna inkonsekvens i färgkoder hos de mejerier som trots allt var anslutna till en gemensam centralorganisation - Svenska Mejeriernas Riksförening (SMR), var dock inget mot de utmaningar som skulle komma.

Mjölkkonsumtionen i Sverige har halverats sedan 1970-talet. Antalet varianter har däremot utvecklats i omvänd proportion till konsumtionen. Medan den som gick till en mejeridisk 1970 hade ett tiotal varianter av mejeriprodukter att välja på, närmar sig antalet idag tusen produkter i en väl sorterad stormarknad. Även om dryckesmjölken bara utgör en del av dessa produkter, har mångfalden blivit påtaglig. En uppsjö av fetthalter, ekologiska, laktosfria, ohomogeniserade och närproducerade mjölkvarianter konkurrerar om platserna i mejeridisken. Dessutom tillkommer alla produkter som i folkmun kallas för något med mjölk- som mandelmjök, havremjök, sojamjök och rismjök. Mejerierna har sett till att ordet mjölk inte får förekomma i namnet på de alternativa produkterna, men bilder med vit dryck som hålls upp i typiska mjölkglas ser till att budskapet går fram.

Med tanke på alla de varianter som finns framstår dagens mjölkhandlande som en komplicerad balansakt i jämförelse med 1970-talets. När det gäller inköp av dagligvaror verkare det ändå finnas en imponerande förmåga att snabbt inkorporera nya varianter i sina konsumtionsmönster och samtidigt trivialisera inhandlandet. Även inköp av havremjök blir snabbt något som man bara gör. Men för mina egna barn blev det aldrig en självklar del av den tidiga barndomen att handla mjölk. Det kändes alldeles för riskabelt, både vad gällde vägen till butiken och för risken att få hem fel varor.

Faktaruta

Artikeln bygger till stor del på författarens doktorsavhandling om mjölkens kulturella betydelse i Sverige (Jönsson 2005), vilken följts av fortsatta studier under senare år.

Om författaren

Håkan Jönsson är docent i etnologi vid Lunds universitet med mat och måltid som forskningsfält.

Referens:

Jönsson, Håkan, 2005. *Mjök. En kulturanalys av mejeridiskens nya ekonomi*. Stockholm/Stehag: Brutus Östling Bokförlag Symposion. ISBN: 91-7139-705-1